

Література

Биякова С.В. Через когнитивний диссонанс переводчика к тождеству перевода / С. Биякова, О. Хопияйнен // Лингвистика. – №4. – 2009. – С. 158-161. Воскобойник Г.Д. Лингвофилософские основания общей когнитивной теории перевода / Г.Д. Воскобойник / автореф. дис. на соискание науч. степени докт. филол. наук: 10.02.20 «Сравнит.-ист., типол. и сопоставит. языкознание». – М., 2004. – 40 с. Гвишиани Н.Б. Семантика термина в свете когнитивной теории / Н.Б. Гвишиани // Проблемы функциональной семантики: Межвуз. сб. науч.тр. / Калинингр. ун-т. – Калининград, 1993. – С. 41-50. Мирам Г.Э. Профессия: переводчик / Г.Э. Мирам. – К.: Ника-Центр, 1999. – 160 с. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика / О.О. Селіванова. Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Л. Фестингер. – М.: Изд-во Речь, 2001. – 318 с. Чередниченко О.І. Український переклад: з минулого у сьогодення / О.І. Чередниченко // Мовні та концептуальні картини світу: зб. наук. пр. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 2004. – Вип. 15. – С. 3-9. Grosch H. Methoden interkulturellen Lehrens und Lernens / H. Grosch, A. Groß, W.R. Leenen. – Saarbrücken: ASKO Europa Stiftung, 2000. – 240 S.

УДК 82.03

ІВАНИЦЬКА М.Л.

*(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)***ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА КРИЗЬ ПРИЗМУ КОГНІТИВІСТИКИ**

У статті розглядаються когнітивні процеси, які характеризують мислення перекладача під час розуміння та відтворення оригіналу. Спираючись на прототипну семантику, теорії латерального мислення, сценаріїв та організованих блоків пам'яті, автор аналізує перекладацькі рішення в площині німецько-українського художнього перекладу. Робиться висновок про можливість застосування аналізованих моделей когнітивних процесів для розвитку мовної особистості перекладача.

Ключові слова: художній переклад, когнітивні процеси, прототипна сцена, латеральне мислення, креативність, мовна особистість перекладача

Иваницкая М.Л. Деятельность переводчика сквозь призму когнитивистики (cognitive science). В статье рассматриваются когнитивные процессы, которые характеризуют мышление переводчика во время понимания и воспроизведения оригинала. Опираясь на прототипную семантику, теории латерального мышления, сценариев и организованных блоков памяти, автор анализирует переводческие решения в плоскости немецко-украинского художественного перевода. Подводится итог о возможности использования анализированных моделей когнитивных процессов для развития языковой личности переводчика.

Ключевые слова: художественный перевод, когнитивные процессы, прототипная сцена, латеральное мышление, креативность, языковая личность переводчика

Ivanytska M. Translator's activities through the prism of cognitive science. The research is focused on the cognitive processes which define the translator's thinking during comprehension and rendering of the source. Based on the theory of prototypes, the theory of lateral thinking, scenarios, and memory organisation packets the author analysed translation decisions within the framework of German to Ukrainian literary translation. A conclusion is made as to the possibility of using the studied models of cognitive processes for developing translator's language identity.

Keywords: literary translation, cognitive processes, prototypical scene, lateral thinking, creativity, translator's language identity

Сучасне перекладознавство, звернувши погляд на особистість перекладача, все більше послуговується інтердисциплінарним підходом, в тому числі для вивчення його мисленнєвих процесів. Сприймаючи як аксіому наявність творчих здібностей у перекладача художньої літератури, науковці роблять перші спроби визначити, яким чином вони розвиваються та проявляються під час опрацювання оригіналу. **Метою** нашої розвідки є дослідження мисленнєвих процесів, що відбуваються в голові у перекладача під час розуміння та відтворення оригіналу. Для досягнення цієї мети виконаємо такі **задачі**: 1) проаналізуємо когнітивні моделі, розроблені когнітивістами, психолінгвістами та дослідниками креативності, релевантні для перекладознавства; 2) продемонструємо на прикладах, як ці моделі співвідносяться з прийняттям перекладацьких рішень; 3) зробимо висновки стосовно когнітивних компетенцій перекладача.

Об'єктом нашого дослідження будуть, таким чином, мисленнєві процеси перекладача, а предметом дослідження – перекладацькі рішення, котрі прослідковуються на основі аналізу оригіналів та їхніх перекладів українською та німецькою мовами.

Е. де Боно, британський психолог, розробник концепції про творче мислення, стверджував, що на противагу і на доповнення до логічного, причинно-наслідкового мислення, креативним можна вважати латеральне мислення, котре характеризується здатністю сприймати одразу ж кілька сторін об'єкта, бачити і акцептувати можливі альтернативи, знаходити нові, нестереотипні шляхи вирішення конкретного завдання [Боно 1971, с. 54], тобто, здатністю "дивитися в різні боки" (тому й латеральне). Як приклад наведемо творче рішення Наталки Сняданко, перекладачки твору визначного німецького письменника Гюнтера Грасса "Кіт і

миша". У сцені на спортивному майданчику автор змальовує підлітків: **Einige kauten oder zupften Halme** 7. Переклад звучить таким чином: "Хлопці висмикували собі травинки, покусували їх або зривали "півників" та "курочок" 3. Очевидно, що перекладачка свідомо відмовилася від прямого, лінійного перекладу "Дехто жував чи висмикував стеблинки" і подивилася на ситуацію ширше: як би подібна ситуація виглядала на українському ґрунті серед дітей чи підлітків, доповнивши речення реалією, відомою з дитинства. До речі, більшість дослідників сходяться на тому, що наше сприйняття та інтерпретація тексту базуються на тих спогадах, котрі виникають у пам'яті на основі певного образу оригіналу, і тому великою мірою залежать від знань та пережитого досвіду [Fillmore 1976, p. 24; Kußmaul 2007, p. 129]. Введення останнього елемента на основі німецького дієслова *zupften* (висмикували) говорить не лише про стратегію одомашнення: гра на спогадах зі свого дитинства наближає дію новели до читача.

Розбираючи приклади креативного мислення, де Боно вказує, що зазвичай, уявляючи певну ситуацію, суб'єкт відштовхується від стереотипного уявлення, певної "точки відліку", коли ж поглянути на ситуацію з іншої точки зору, можна сприйняти й інші, неочікувані сторони об'єкта [Боно 1971, с. 178]. У перекладі строфи з "Музею старожитностей" Юрія Андруховича перекладач Алоїз Вольдан відтворює лексему "славити" свіжою і надзвичайно образною розгорнутою метафорою "тихих оплесків" [Zweiter 2004, p. 18-19]:

Як ми ходимо обоє	Wie wir beide so gehen
нетрями старого дому!..	herum in dem alten Haus!..
Гобелени і гобії	Gobelins und fremde Tapeten
славлять пару невідому	Spenden uns stillen Applaus,

Варто зауважити, що саме вміння уявити, "побачити" ситуацію допомагає перекладачеві віднайти ті "бічні" елементи ситуації, які можуть бути відображені з огляду на неможливість передати лексему прямим еквівалентом.

Подібно до цього "Platzverwalter", котрий, очевидно, жив біля спортивного майданчика і тримав там kota, перетворюється у Н.Сняданко на "сторожа майданчика": за відсутності такої посади як "управляючий чи розпорядник спортивним майданчиком" перекладач користується ситуативним відповідником, що вкладається у реалію цільової мови. Саме для нашого сторожа характерним буде кіт чи пес, що бігає майданчиком. Тобто, мова йде про те, що зображуване сприймається креативним перекладачем з різних перспектив і для перекладу вибирається та точка зору, котра зберігає для цільового читача природність ситуації. Де Боно говорить у такому випадку про фокусування уваги та зміну вектора уваги [Боно 1971, с. 185-189].

Категорії перспективи та фокусування уваги досліджував також когнітивіст Рональд Лангакер, який звертає увагу на те, що кожному елементу певної структури притаманна інформація заднього плану та інформація переднього плану (Langacker 1987, p. 124), остання актуалізується контекстом і в категоріях семантики можна говорити про те, що саме контекст висуває на передній план одну важливу сему певної семми. Вона й сприймається перекладачем як інваріант перекладу. Цей процес спостерігається при відтворенні, напр., реалій чи навіть власних назв. Так, у поезії Галини Петросаняк "Я люблю цю дорогу..." зустрічаємо кілька реалій Івано-Франківська (Станіслава): майдан Шептицького, свята катедра, рисунки Осипа Сорохтея [Zweiter 2004, p. 28]. Перекладач транслітерує німецькою прізвище Шептицького, і загальна назва майдану виглядає як напівкалька *Scheptyzky-Platz*, що вказує на територіальний колорит, наступні ж дві реалії не відтворюються, оскільки "катедра" якраз і походить з німецької, тому колорит нівелюється. Прізвище знаменитого станіславського художника Сорохтея перекладач замінює гіперонімом "Maler vom Ort". Це якраз свідчить про те, що підхід до відтворення цього антропоніма надзвичайно практичний: навряд чи німецькомовний читач вишукуватиме інформацію заднього плану цього вірша, хто ж був той Сорохтей? Поезія сприймається як легка естетична рефлексія свого міста, тому й зноски і пояснення перекладача навряд чи доречні. Таким чином, перекладач А.Вольдан виділив у антропонімі найважливіші дві семми "художник" і "місцевий", котрі виступають на передній план, міркуючи, що саме прізвище у поетичному творі не релевантне для німецькомовного читача [Zweiter 2004, p. 28].

Наступним вартом уваги підходом до міркувань щодо мислення перекладача в процесі перекладу є погляд через призму прототипної семантики [Lakoff 1987]. Як відомо, кожне поняття можна охарактеризувати певними наборами сем. Елементи поняття, характерні для

більшості носіїв мови, можна вважати прототипними, центральними семами. Семи, котрі не одразу виникають в нашій свідомості при уявленні про відповідний денотат, або котрі потребують певного контексту, можна вважати периферійними семами. Так, у лексемі "книга" семи "джерело інформації", "для читання", "з паперу" можна вважати центральними, а семи типу "зброшурована", "бібліотечна", "друкована", "рукописна" тощо – периферійними. Але у контексті значущість семи може змінитися: актуалізуватися може периферійна сема, відтиснувши вбік центральні. Так, у реченні "Він її стукнув книжкою по голові" усі центральні семи нерелевантні, на передній план висувається периферійна сема "досить важка".

Для перекладу ці динамічні явища співвідношень елементів поняття надзвичайно важливі. Напр., в оповіданні Ф.Кафки "Вирок" читаємо "Er dachte darüber nach, wie dieser Freund, mit seinem Fortkommen zu Hause unzufrieden, vor Jahren schon nach Rußland sich förmlich geflüchtet hatte" [Kafka 1916, p. 4]. Контекст визначає у віддієсловному іменникові Fortkommen центральну сему для цієї ситуації – "професійне / фінансове зростання", що дозволяє перекладачеві відтворити її ситуативним відповідником: "... як цей товариш, незадоволений своєю кар'єрою вдома..." [Австрійська 2005, с. 49], так само й у реченні "Wie er erzählte, hatte er keine rechte Verbindung mit der dortigen Kolonie seiner Landsleute, aber auch fast keinen gesellschaftlichen Verkehr mit einheimischen Familien" [Kafka 1916, p. 4] багатозначні іменники Verbindung та Verkehr перекладаються ситуативними відповідниками "... не було справжніх зв'язків... і жодних некомерційних стосунків...".

Визначення контекстуального значення багатозначної лексеми – одна зі складових перекладацької компетенції; на жаль, дуже часто у студентів, що вивчають переклад, вона розвивається повільно, що, ймовірно, пов'язане із обмеженим ментальним лексиконом з іноземної мови, тобто внутрішньою системою запам'ятовування та ідентифікації значень слів. Робота професійного перекладача немислима без такої компетенції, але і в досвідчених перекладачів трапляються помилки, коли перекладач покладається на свої знання мови, і проходить мимо ще одного значення полісеманта. Так, напр., оповідач Кафки задумується над порадою своєму другові: "Sollte man ihm vielleicht raten, wieder nach Hause zu kommen, seine Existenz hierher zu verlegen, alle die alten freundschaftlichen Beziehungen wieder aufzunehmen..." [Kafka 1916, p. 4]. В українському перекладі "Може поради́ти йому повернутися знову додому, перенести своє існування сюди, по-новому налагодити всі ті старі приязні стосунки..." [Kafka 1916, p. 4] перекладач відтворює центральну сему поняття Existenz, не зауваживши, що є й периферійна сема – "власна справа, бізнес", і якраз контекст допомагає нам це зрозуміти, бо в друга була власна крамничка, тобто, він міг би перевести свій бізнес (говорючи по-сучасному) на батьківщину.

На порядок складнішою компетенцією є вміння розрізнити момент, коли креативність автора проявляється в актуалізації периферійної семи, або одночасній актуалізації різних сем одного поняття, не кажучи вже про збіг в одному слові сем різних понять (тобто, про омонімію). Перекладач мусить усвідомити таку констеляцію сем та намагатися відтворити її. Порівняймо, напр., уривок з вірша Пауля Целана "Schwarze Flocken" з перекладом П.Рихла [Загублена арфа 2002, с. 330-331]:

O Eis von unirdischer Röte – es watet ihr Hetman mit allem	О лід неземного багрянцю – їх гетьман бредє
Troß in die finsternden Sonnen... Kind, ach ein Tuch, mich zu hüllen darein, wenn es blinket von Helmen...	з військом своїм у темніючи сонцях... Дитино, де саван, щоби вгорнути мене, коли заблискочуть шоломи й каски
... Ein Tuch, ein Tüchlein nur schmal, dass ich wahre...	... Саван, шматок полотна, він надто вузький, щоб укрити...
... Kam mit die Träne. Webt ich das Tüchlein	... Накотилась сльоза Ткав я саван

На думку дослідників творчості П.Целана, у лексемі Tuch (Tüchlein) автором одночасно імплікуються семи "саван" (Leichentuch) та "траурна стрічка" [Pennone-Autze 2007, p. 88]. Безперечно, вони не належать до центральних, ба навіть периферійних сем поняття "Tuch". З огляду на описану апокаліптичну картину можна зрозуміти, в саван загорнуть матір поета, котра загинула в таборі, що й експлікував перекладач. Для цього розпізнавання перекладач мусить не

лише орієнтуватися у тематиці цього вірша, але й у всій творчості поета, знати його життєвий шлях та творчі концепції. Друге вживання цього слова, де говориться, що це – "вузький" шматок матерії, має, безперечно право на інтерпретацію "траурна стрічка", оскільки в оригіналі пов'язується з дієсловом "берегти, зберігати", і може означати збереження пам'яті про загиблих. Перекладач же поглиблює свою інтерпретацію, додаючи до образу "вузького шматка" пояснення. Останню строфу дослідники інтерпретують іще ширше – як вказівку на поетичну діяльність автора: він зіткнув нову поезію, що виросла з пізнання смерті жертв війни і яка повинна зберегти про них пам'ять. Образ цього плетива автор вмістив у ту ж лексему Tüchlein [Pennone-Autze 2007, p. 88].

Звичайно, що відтворити увесь спектр прихованих сем у цільовій мові – надскладне завдання, то ж перекладач мусить миритися з втратами, відтворивши ту сему, яка найрелевантніша для розуміння цільовим читачем загального контексту. Отже, на прикладі бачимо, що, інтерпретуючи оригінал, перекладач може вдаватися до виділення такої семи, яка, на його думку, найкраще реалізує задум автора, навіть якщо вона не є прототипною для відповідного слова вихідної мови.

Цікаві висновки для теорії перекладу мають також міркування когнітивістів про фрейми (Ч.Філлмор) або сценарії (Д.Лакофф), які дають нам уяву про прототипні образи чи ситуації. Сприймаючи текст, читач орієнтується в першу чергу на ті уявлення про можливі сцени (сценарії), які відповідають його досвіду. При перекладі дуже важливо, щоби перекладач міг уявити собі цю сцену, а тоді вербалізувати її засобами рідної мови.

Погляньмо на вірш В.Гете "Mailed" в перекладі В.Стуса:

Es dringen Blüten	Квітує кожне
aus jedem Zweig	Живе стебло.
und tausend Stimmen	Пташиним співом
Aus dem Gesträuch	Ліс облягло [Гете 1999, с. 24, 27]

Звернімо увагу, що ці рядки можна умовно описати як сцену (сценарій) "весна в лісі". Перекладач бачить цю сцену так: ліс, спів птахів, квіти. Тут варто скористатися наступним терміном, введеним Д.Лакоффом, – пов'язування категорій (chaining) [Lakoff 1987, p. 95], коли за допомогою уяви про центральний елемент чи рамку сценарію хід думок перекладача приводить його до іншого елемента сценарію, котрий може бути відображеним. Так, голоси, належать, безперечно, птахам, котрі співають весною. Таким чином, перекладач відображає ту саму сцену, але за допомогою інших елементів. Стосовно цього процесу знаходимо цікаву думку німецького перекладознавця П.Кусмауля: "Коли ми перекладаємо, наш мозок може здійснити стрибок від категорії до категорії, тобто, пов'язати певну сцену чи категорію вихідного тексту зі, здавалось би, іншою категорією чи сценою, при цьому завжди існує один або кілька спільних елементів цих сцен. Для вербалізації перекладу ми можемо скористатися цими елементами сцени чи рамкою сцени, котра охоплює всі елементи" [Kußmaul 2007, p. 126]. Відповідно до цих міркувань автор робить висновок, що переклад може вважатися семантично прийнятним, якщо 1) перекладач використовує звичну рамку для одного чи кількох елементів сцени, названих у вихідному тексті; 2) в перекладі замінено якийсь елемент сцени іншим центральним елементом прототипної сцени; 3) замість рамки сцени вихідного тексту у перекладі названо один чи кілька центральних елементів сцени; 4) рамка сцени оригіналу відтворюється такою ж рамкою у перекладі. [Kußmaul 2007, p. 128-129]. Серед розглянутих вище прикладів рамка сцени "славити" замінюється елементом "дарувати аплодисменти", так само як рамка "просування вперед" – елементом "кар'єра", елемент "Сорохтей" замінюється рамкою "місцевий художник", а елемент "тисячі голосів" з рамкою сцени "весна в лісі" замінюється іншим елементом – "пташиний спів". За нашими спостереженнями, які, однак, ще слід перевірити на ширшому матеріалі, у художньому перекладі переважає стратегія заміни рамки певним елементом сцени, таким чином перекладач експлікує чи уточнює образ, більше того, адаптує часто його до своєї культури. Як приклад такої адаптації можна навести рядки з вірша Зельми Меербаум-Айзінгер "Ich bin die Nacht" у перекладі П.Рихла [Загублена арфа 2002, с. 444-445]:

Mein geliebte ist der lange Weg.	Коханий мій – нескінченний шлях.
wir sind vermählt auf immerdar.	Йому я навек віддала свій посаг.

Сцена з рамкою "одруження" передбачає в українській культурі також і елемент "отримання посагу", чим і скористався перекладач.

Якщо використання моделі Д.Лакоффа пояснює для перекладознавства, що пошук ситуативного відповідника відбувається завдяки пов'язуванню близьких категорій як елементів одного ментального сценарію, то наступна модель американського когнітивіста Р.Шенка базується на сполученні віддалених категорій. Досліджуючи процес запам'ятовування, вчений вводить у науку поняття MOPs (Memory Organisation Packets – організовані блоки пам'яті) і стверджує, що в процесі пригадування мисленнєві процеси можуть поєднувати й досить різні категорії [Schank 1982], що не підпорядковані одній сцені. Відтак переклад, що базується на розпізнаванні значення та зіставленні його зі звичними сценами (згадаймо перший приклад із "півниками" та курочками"), при відтворенні також може послуговуватися поняттями, далекими від вжитих в оригіналі, оскільки вони у довготривалій пам'яті перекладача знаходяться поруч. Погляньмо на вірш В.Гете "Elemente" в перекладі М.Тимочко [Гете 1999, с.82-83]:

Aus wie vielen Elementen	Скільки ж бо стихій потрібно,
soll ein echtes Lied sich nähren,	Щоб росли у пісні крила,
Daß es Laien gern empfinden,	Щоб і неуку й знавцеві
Meister es mit Freuden hören?	Всю красу вона відкрила? 82-83

У другому рядку ми маємо сценарій (за термінологією Д.Лакоффа) з умовною назвою "що живить пісню?", рамкою цього сценарію можна було б вважати поняття "розвиток". Подібне поняття може бути периферійним елементом іншого сценарію – "ростуть крила", центральні прототипні елементи якого – "поява сили, натхнення, енергії". Тобто, категорії оригіналу і тексту перекладу досить віддалені, але в свідомості перекладача вони взаємопов'язані, що дає йому можливість здійснити переклад за допомогою розвитку поняття.

Р.Шенк послуговується іще одним терміном – TOPs (Thematic Organisation Points – точки тематичної організації пам'яті), які відповідають за здатність проводити паралелі на високому рівні абстракції [Schank 1982, р. 110]. П.Кусмауль вважає, що ця когнітивна модель може бути використана для відтворення цитат, натяків, алюзій, прислів'їв, гри слів [Kußmaul 2007, р. 134]. Так, у написаному з гумором короткому романі Т.Бруссіра "Am kürzeren Ende der Sonnenallee", знаходимо знайомий для громадян СРСР лозунг, підправлений підлітками: "Sein Freund Mario hatte die Parolle "Die Partei ist die Vorhut der Arbeiterklasse!" an der richtigen Stelle um ein A bereichert!" [Brussig 1999, р. 21]. В українському перекладі це звучить таким чином: "Його друг Маріо злегка підправив лозунг "Пролетарі всіх країн єднайтеся!", змінивши у слові єднайтеся літери *дн* на *б*" [Бруссіг 2005, с. 18]. Бачимо, що важливими категоріями – інваріантами перекладу – були "партійний лозунг" та сарказм на основі гри слів на сексуальну тематику. Перекладачка абстрагувалася від конкретного змісту лозунгу, поставивши собі за мету відтворити авторський натяк на обсценну лексику. Тобто, точкою відліку був авторський задум і його саркастична функція, що дозволило перекладачці знайти паралель за функцією, а не конкретним змістом. Безперечно, ці міркування пересікаються з теорією скопусу, яка орієнтується на відтворення функції, але модель Р.Шенка прояснює, на базі чого перекладач знаходить аналогічний вислів цільовою мовою. Це відбувається завдяки поєднанню у нашій пам'яті різних сцен на основі спільних широких ознак, напр., уявлення про подібну мету чи про подібні умови перебігу сцен. В аналізованому прикладі згадка про партійний лозунг "Партія – передовий загін робітничого класу" активізувала згадку й про інший лозунг, котрий видався більш придатним до саркастичної словозміни.

Отже, здатність до латерального мислення, відповідно й асоціативного та мислення за аналогіями, а отже, до прийняття нестандартних рішень є ознакою креативності перекладача. Це, в свою чергу, – важлива складова творчої мовної особистості, без якої якісний художній переклад неможливий. **Підсумовуючи**, зазначимо, що за основі нових пізнань когнітивістики перекладознавство може будувати схеми рішень перекладацьких завдань, які потребують творчого підходу. **Перспективи** дослідження полягають у поглибленні інтердисциплінарного аналізу та використанні цих схем для навчання майбутніх перекладачів.

Література

Австрійська читанка. Антологія австрійської літератури ХХ ст. / Пер. з нім. В.Кам'яця. – Львів: Літопис, 2005. – 368 с.
 Бруссіг Т. Сонячна алея / Томас Бруссіг. Роман. – Пер. з нім. С.Онуфрив. – Львів: Кальварія, 2005. – 144 с.
 Гете Й. Вибрані твори / Йоганн Вольфганг фон Гете. – Пер. з нім. – Київ: Юніверс, 1999. – 144 с.
 Грасс Г. Кіт і миша. Повесть / Гюнтер Грасс. – Переклад з нім. Н.Сняданко. – Харків: Фоліс, 2008. – 187 с.
 Загублена арфа. Антологія німецькомовної поезії Буковини. – Упор. і перекл.

П.Рихла. – Чернівці: Золоті литаври, 2002. – 543 с. *de Bono E.* Laterales Denken. Ein Kursus zur Erschließung Ihrer Kreativitätsreserven / Edward de Bono / Deutsch vom M. Carroux u. W. Eisermann. – Reinbek bei Hamburg: Rowohlt. – 1971. *Brussig T.* Am kürzesten Ende der Sonnenallee / Thomas Brussig. – Berlin: Verlag Volk und Welt, 1999. – 158 S. *Fillmore Ch.* Frame Semantics and the Nature of Language / Charles J. Fillmore // Origins and Evolution of Language and Speech. Annals of the New York Academy of Sciences. – Vol. 280. – New York, 1976. – P. 20-32 *Grass G.* Katz und Maus. Eine Novelle – München: dtv, 2010. – 260 S. *Kafka F.* Das Urteil. Eine Geschichte / Franz Kafka. – Leipzig: Kurt Wolff Verlag, 1916. *Kußmaul P.* Kreatives Übersetzen / Paul Kussmaul – Studien zur Translation. – Band 10 – 2. Auflage – Tübingen: Stauffenburg Verlag, 2007. – 215 S. *Lackoff G.* Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind / George Lackoff. – Chicago: University of Chicago Press, 1987. *Langacker R.W.* Foundations of Cognitive Grammar / Ronald W. Langacker. – Stanford: Stanford University Press, 1987. *Pennone-Autze F.* Paul Celans Übersetzungspoetik / Florence Pennone-Autze // Untersuchungen zur deutschen Literaturgeschichte, 128. – Tübingen: Niemeyer, 2007. – 552 S. *Schank R.* Dynamic memory. A theory of reminding and learning in computers and people. London/New York: Cambridge University Press, 1982. *Zweiter Anlauf.* Ukrainische Literatur heute. Hrsg. v. K.Walter u. A.Woldan – Passau: Verlag Karl Stutz, 2004 – 196 S.

УДК 811. 111'25: 81'272: 81'276: 32

КАЛУЖСЬКА Л.О.

(Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького)

АНГЛОМОВНИЙ ПЕРЕКЛАД НОМІНАЦІЙ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються способи англомовного перекладу номінацій суб'єктів української політичної діяльності. Аналізується переклад номінацій окремих політиків, політичних інститутів, політичних сил, а також відтворення прямих та переносних одиниць.

Ключові слова: політичний текст, суб'єкт політичної діяльності, переклад, антропоніми, метонімії.

Калужская Л.О. Англоязычный перевод номинаций субъектов украинской политической деятельности. В статье рассматриваются способы англоязычной передачи номинаций субъектов украинской политической деятельности. Анализируется перевод номинаций политиков, политических институтов, политических сил. Рассматривается англоязычный перевод прямих и переносных номинаций.

Ключевые слова: политический текст, субъект политической деятельности, перевод, антропоним, метонимия.

Kaluzhska L.O. English translation of the names of the Ukrainian political actors. The article deals with translation techniques of the names of the Ukrainian political actors. The paper aims at providing an analysis of translation of the names of politicians, political institutions and parties. Direct and indirect nominations of the political actors are studied.

Key words: political text, political actor, translation, anthroponym, metonymy.

Перекладознавці приділяють значну увагу іншомовному відтворенню політичних текстів. Активно досліджуються стратегії перекладу політичного тексту, відтворення інтертекстуальних, метафоричних одиниць. Окремого дослідження вимагає переклад одиниць політичного тексту з урахування сутності і структури політичної діяльності. Політична діяльність як будь-яка діяльність має такі компоненти як суб'єкт, об'єкт, мета, засіб, результат та процес. Ми робимо спробу розглянути особливості перекладу номінацій, які використовуються на позначення компонентів політичної діяльності. Актуальність роботи полягає у поєднанні лінгвістичного та перекладознавчого аналізу із розумінням сутності та структури політичної діяльності в рамках політології. **Метою** роботи є визначення способів англомовного перекладу номінацій суб'єктів української політичної діяльності. Досягнення мети вимагає визначення основних груп номінацій, чинників виникнення перекладацьких труднощів та способів їхнього перекладу. Ми пропонуємо розуміти поняття суб'єкти політичної діяльності вузько, оскільки у широкому розумінні до цієї категорії можуть бути віднесені всі особи та групи, які виявили хоч якусь політичну активність. Тож ми приділимо увагу індивідам та групам, що професійно займаються політикою. Крім того, необхідно розрізняти прямі та непрямі номінації суб'єктів політики.

Проблеми перекладу номінацій виникають у зв'язку із культуроспецифічністю, інноваційністю мовних одиниць, а також використанням метафоричного та метонімічного перенесення при утворенні назв.

Для представників англо-американської культури досить складними є українські антропоніми [Ермолович 2001, с. 56-57, Виссон 1999, с. 127-128], що викликає використання у перекладі прагматичної адаптації. Парадигма українських антропонімів відображає особисті та суспільні відносини. В українському політичному дискурсі використовується номінація